

APROXIMACIÓ ALS ORÍGENS DEL CATALANISME AL MARESME (1859-1902)

INTRODUCCIÓ.

El primer diumenge de maig de 1859 es restauraven els Jocs Florals de Barcelona, i començava el procés¹ que, amb la Renaixença, havia de conduir, a darreries de segle, a la primera articulació del catalanisme polític, que eclosionaria a principis del passat segle.

Aquest catalanisme, que començà lligat a la reivindicació de la llengua i la literatura, va prosperar perquè sempre hi havia hagut una continuïtat literària anterior a aquell moment, i perquè la pràctica totalitat de la població tenia com a llengua pròpia d'ús i exclusiva el català, fins i tot entre aquelles classes urbanes més acomodades.² Però si bé inicialment el moviment es produí a Barcelona, malgrat que els seus protagonistes no n'eren exclusivament originaris, aviat s'estengué arreu imitant el model dels Jocs Florals i creant associacions culturals catalanistes de tot tipus que prenien el model de les que anaven naixent a Barcelona.

La translació del moviment renaixentista a comarques es produí perquè els prohoms i intel·lectuals de les principals ciutats del país assistien als jocs barcelonins, atrets pel prestigi que n'emanava. Els Jocs feien el paper de punt de trobada de sensibilitats diverses de bona part del territori, facilitant la relació i el debat entre aquests prohoms, cosa que permetrà, temps després, l'articulació del moviment a partir d'aquests prohoms i literats, amb la creació, al seu voltant, de noves entitats i publicacions catalanistes.

Aquesta primera generació de literats, generalment professionals liberals, tindrà, a la comarca, un protagonista de primera línia, Terenci Thos i Codina,³ que s'encarregà d'obrir pas a una segona generació molt més nombrosa que, si bé menys literària, en canvi era més política, Marià Serra, Claudi Omar, Puig i Cadafalch... de la mà dels quals es produirà la gran difusió del catalanisme.

Si bé inicialment els anys purament renaixentistes, aquest moviment al Maresme cal vincular-lo quasi en exclusiva al conservadorisme catòlic, cal dir, però, que també hi haurà la presència dels federalistes de Valentí Almirall.

Els grans eixos mobilitzadors seran, primer, la recuperació de la llengua i la literatura i, sobretot, el que Narcís Verdaguer va qualificar com el primer èxit del

catalanisme, la defensa del Dret civil català; qüestions que donaran pas al Congrés Catalanista durant l'època del predomini dels federalistes i progressistes en el moviment, i a les assemblees catalanistes en la darrera dècada del segle, en les quals ja dominaven el moviment els conservadors catòlics. L'altre gran eix mobilitzador serà el proteccionisme econòmic. I en l'àmbit cultural i simbòlic, les campanyes patriòtico-religioses de Montserrat i Ripoll.

El catalanisme polític començà a insinuar-se els primers anys de la dècada dels setanta de la mà de la Jove Catalunya, els membres de la qual apuntaren la possibilitat de la politització del catalanisme sense definir, en què havia de consistir aquest procés. Serà, però, Valentí Almirall i el Centre Català, qui perfilarà aquesta via amb el *Diari català* i el Congrés Catalanista, que tindrà el seu màxim exponent en el Memorial de Greuges. El Centre Català (1882), malgrat que no tenia uns objectius explícitament polítics, contribuí a crear l'ambient necessari que poc després faria possible l'eclosió del catalanisme polític reivindicatiu.

La Lliga de Catalunya donarà pas a les noves generacions amb Verdaguer i Callís, Puig i Cadafalch, Domènech i Montaner, Francesc Cambó o Prat de la Riba que, amb la Unió Catalanista, consolidaran el moviment i provaran la intervenció electoral.

Si bé els orígens del catalanisme polític són eminentment barcelonins –tant les primeres associacions com la premsa més rellevant es trobaven a la capital catalana–, amb el temps s'aniran consolidant nous grups catalanistes per tot el territori. I l'extensió del moviment també l'havien apuntat ja els de la Jove Catalunya, especialment Antoni Aulèstia i Pijoan el 1871.⁴ Amb tot, no serà fins al moviment de Solidaritat Catalana el 1906 que el catalanisme arrelarà amb força a comarques.

Com es viu i com es segueix aquest procés al Maresme, és l'objectiu d'aquesta primera aproximació.

El desvetllament: La Renaixença

Terenci Thos i Codina (1841-1903) és la gran figura de la comarca en el moviment de la Renaixença. Vinculat als Jocs Florals des dels primers anys i a les principals figures renaixentistes, amb les quals col·laborà –Milà i Fontanals, Aguiló i Fuster, Coll i Vehí, Mañé i Flaquer, Jaume Collell o Jacint Verdaguer–, fou l'introduïdor i impulsor del catalanisme cultural a Mataró i a la comarca. Ell, com ningú, fou la figura capdavantera del catalanisme catòlic i conservador, recolzant iniciatives culturals de tot tipus i impulsant la difusió del catalanisme romàntic a la comarca. Fou el fundador de la primera associació catalanista de Mataró el 1889, l'Associació Artística Arqueològica Mataronesa, i l'impulsor i director (1895-1897) del primer portaveu del catalanisme, la *Fulla catalanista* del *Diario de Mataró y Comarca*. Va implicar la seva ciutat i altres poblacions de l'entorn en la campanya patriòtico-religiosa de Ripoll i exercí el paper de mestre del catalanisme cultural a

Mataró, creant al seu voltant un grup de deixebles com Puig i Cadafalch, Claudi Comabella, Joan Mora... Delegat de la Unió Catalanista a l'Assemblea de Manresa i a la d'Olot, presentà esmenes al projecte de les Bases de Manresa. Fou nomenat membre d'honor del Centre Catalanista de Mataró.

En un altre ordre de coses cal tenir present, també, dos fets significatius: d'una banda, la relació de personatges barcelonins, més o menys vinculats al catalanisme, amb algunes poblacions maresmenques a partir de l'estiueig o la segona residència –Claudi Planas, Lluís Domènech i Montaner o Claudi Omar– i, d'una altra, les estades de Verdaguer i Collell en diferents poblacions, com per exemple les de mossèn Cinto a Mataró, Argentona, Caldes d'Estrac o Vilassar; i les de Collell a Mataró i Canet; que alguna cosa degueren de tenir a veure amb la difusió del catalanisme en aquestes poblacions.

ELS INICIS DEL CATALANISME AL MARESME⁵

A banda de l'activitat i la trajectòria dels prohoms de cada localitat i l'existència i l'activitat d'entitats catalanistes, l'altra gran font d'informació sobre el moviment la trobarem en les principals manifestacions del catalanisme a nivell general i el ressò que tingueren a la comarca. Seran els diferents documents que rebran adhesions de maresmenques: el Missatge a Irlanda, el Missatge a la Reina Regent o el Missatge al Rei dels Hel·lens; les adhesions a la campanya per a la restauració del monestir de Ripoll i, molt especialment, les assemblees catalanistes.⁶

Alella

El 1886 es presentava el Missatge a Irlanda, impulsat pel periòdic progressista *L'Arch de Sant Martí* i Narcís Roca i Sebastià Farnés. Entre els 2.900 adherits, n'hi havia 185 del Maresme, dels quals 6 eren d'Alella. El 1888 *La Renaixensa* i la Lliga de Catalunya impulsaren el Missatge a la Reina Regent, i fou signat per deu alellencs: dos que eren propietaris, un industrial o burgès, cinc comerciants i dos més d'indeterminats. A l'Assemblea Catalanista de Terrassa (1901) hi hagué un delegat per Alella i tres en la de Barcelona (1904).

Arenys de Mar

La primera manifestació dels catalanistes d'Arenys cal anar-la a buscar al 1885, quan es fundà l'Ateneu Arenyenc amb l'impuls de Francesc de Paula Calbetó i Roget (1849-1925), que fou membre de la Jove Catalunya, i Josep M. Valeta i Castelló (1850-1907), que n'esdevingué el president en diverses ocasions. Aquell any, l'Ateneu organitzà el primer certamen literari amb un èxit relatiu. L'any següent, per a la convocatòria del segon certamen, la direcció de l'Ateneu va voler impulsar-lo amb força, i per això comptà amb Terenci Thos i Codina. En aquella segona convocatòria, s'hi aplegà una bona representació de les figures de la Renaixença. El president del jurat fou Frederic Soler i Humbert; Terenci Thos, el vicepresident

i Lluís López Oms, el secretari, amb Josep Elies de Molins, Carlos G. Vidiella, Francesc X. Tobella i Josep M. Valeta. La sessió es celebrà el 10 de juliol durant les festes de Sant Zenó. Entre els concursants hi havia Apel·les Mestres, Josep Franquesa i Gomis, Manuel Ribot i Serra, Francesc Ubach i Vinyeta, Francesc Flos i Calcat, Joaquim Botet, Simó Alsina i Clos, Camelia Cociña de Llansó, Ramon Surifach, Modest Martí de Solà, Manel Martí i Ortiz, Francesc de P. Calbetó, Francesc Vives de la Cortada i Riera i José Riera Calbetó. Uns anys després, el 1889, Terenci Thos tornà a col·laborar amb l'Ateneu Arenyenc presidint el certamen d'aquell any, on pronuncià el parlament presidencial que titulà *Regionalisme literari* i que fou publicat el 1992 per Collell en la *Revista Catalana*.

El Missatge a Irlanda el signaren quatre persones d'Arenys de Mar. El Missatge a la Reina Regent del 1888 només el signà Josep M. Valeta i Castelló, que el 1889 s'implicà decididament en la campanya en defensa del dret civil català. Valeta col·laborà en *La Renaixensa* i el 1906 donà suport a la Solidaritat Catalana.

El 1892, a l'Assemblea de Manresa i a la de Reus, hi participà com a delegat Francesc de Paula Calbetó. El 1894, un grup de catalanistes va enviar un telegrama d'adhesió a la Diputació de Navarra, seguint la iniciativa de la Lliga de Catalunya, que en aquells moments estava en litigi amb el govern de Madrid. En les assemblees catalanistes de Balaguer i d'Olot, celebrades el 1894 i el 1895, el representant fou novament Calbetó.

Serà tardanament que es fundarà un centre catalanista a Arenys de Mar, que fou admès en la Unió el 27 d'octubre de 1901. El Centre Catalanista tingué com a secretari l'advocat Josep Valeta i Arquer, fill de Josep M. Valeta i Castelló, i que fou l'impulsor de la publicació *La Rierada* (1901), que seguí La Unió Catalanista. Aquell mateix any, en l'Assemblea Catalanista de Terrassa, la delegació d'Arenys era formada per tres persones, un propietari, un professional i un comerciant. En l'Assemblea de Barcelona, celebrada el 1904, la delegació arenyenca ha augmentat fins a cinc representants: un propietari, dos professionals o intel·lectuals, un comerciant i un que no especificà la seva adscripció.

Arenys de Munt

En la primera Assemblea Catalanista celebrada a Manresa, hi assistí el propietari Josep M. Valeta i Castelló, per bé que la seva activitat la desenvolupava a Arenys de Mar, d'on era fill. A la de Reus, el representant fou un professional liberal. A la d'Olot, fou també la mateixa persona. A la de Terrassa, el representant fou un industrial, i a la de Barcelona, no sembla que hi assistís cap representant. Un prohóm vinculat tant a Arenys de Munt com a Arenys de Mar, n'August M. de Borràs i de Jalpi, conegut també com el darrer cavaller de Jalpi, fou un reconegut catalanista. Si bé no consta que fos nomenat delegat en l'Assemblea de Manresa, algunes fonts⁷ indiquen que hi hauria assistit acompanyant els delegats d'Arenys. Recolzà els candidats catalanistes en les convocatòries electorals i ajudà econòmicament Solidaritat Catalana.

Argentona

Al marge de les estades de Verdaguer o Terenci Thos en aquesta població, que haurien pogut generar un estat favorable al naixement d'un nucli catalanista, l'única notícia que tenim és l'assistència d'un argentoní com a delegat en l'Assemblea Catalanista de Terrassa, que també degué repetir en la de Barcelona.

Cabrera de Mar

A Cabrera de Mar la primera notícia sobre el moviment catalanista no la tenim fins al 1901 en l'Assemblea Catalanista de Terrassa, on hi hagué un delegat cabrerenc que era propietari i que no repetí en la de Barcelona.

Cabrils

La primera notícia sobre el catalanisme a Cabrils la tenim en el Missatge a Irlanda, al qual s'adheriren setze persones. El Missatge a la Reina Regent fou signat per un industrial i una segona persona, que no féu constar la seva adscripció. A l'Assemblea Catalanista de Terrassa hi hagué un sol delegat, que repetí en la de Barcelona.

Calella

La primera notícia que tenim referent al catalanisme a Calella és l'adhesió d'Albert Giol i Galceran (1857-1945) al Missatge a la Reina Regent de 1888. A l'Assemblea Catalanista de Manresa hi assistí Albert Giol, que repetiria en la de Reus i en la d'Olot. El 1893, un grup de catalanistes intentaren crear un Centre Català,⁸ però l'intent no reeixí. L'any següent, com succeí en altres poblacions com Arenys o Canet, els catalanistes enviaren un telegrama de solidaritat a la Diputació de Navarra. No serà fins al 1899 que es formarà una Agrupació Catalanista, que presidirà Ramon Masifern i que s'adherirà a la Unió.

En l'Assemblea de Terrassa la delegació calellenca ja fou de quatre representants, tots ells professionals o intel·lectuals; i en la de Barcelona, el nombre de delegats, malgrat seguir en quatre, fou de tres professionals i un propietari.

Canet de Mar

Canet és una de les poblacions més significatives en el desenvolupament del catalanisme a la comarca. A banda de l'activitat dels prohoms de la vila, comú a d'altres poblacions, Canet esdevé emblemàtic per haver-s'hi gestat l'aparició de la primera publicació periòdica catalanista, *La Costa de Llevant*, el 1894, de caràcter comarcal. A Canet es configurà un nucli catalanista de rellevància que, ben probablement, degué rebre la influència del canonge Jaume Collell, que a principis dels 90 féu estada en el santuari de la Misericòrdia amb motiu de la seva delicada salut. Durant aquesta estada de recuperació, Collell impulsà l'aparició de *La Veu*

de Catalunya, i l'article que publicava en el primer número, el gener de 1891, l'hauria redactat a Canet. En aquest sentit, el metge Marià Serra i Font (1863-1926)⁹ establí una bona relació d'amistat amb el canonge. Serra fou el típic prohoms de la vila que aglutinà els catalanistes. Les seves activitats en l'àmbit del catalanisme el situen com a corresponsal de *La Renaixensa* i un dels promotors del primer periòdic comarcal catalanista, *La Costa de Llevant*, i de l'Associació Catalanista de la Costa de Llevant el 1898, de la qual fou el president. Serra també s'implicà decididament en la campanya per la defensa del Dret el 1889.

Com en d'altres poblacions, també de la comarca, el moviment catalanista es propicià a partir de les iniciatives culturals, en especial la celebració de certàmens literaris. Així, el primer certamen que es celebrà a Canet fou al 1897.

El 1888 un canetenc signà el Missatge a la Reina Regent, un professional. El 1892 Marià Serra era delegat en l'Assemblea de Manresa, el 1893 en la de Reus, l'any següent en la de Balaguer i el 1895 en la d'Olot. Però no serà fins al 1894 quan els catalanistes de Canet, entesos com a col·lectiu, es donaran a conèixer amb l'enviament d'un telegrama d'adhesió a la Diputació de Navarra, seguint la iniciativa de la Lliga de Catalunya. Serà el mateix any que veurà la llum *La Costa de Llevant*.

El periòdic fou cofundat per Marià Serra, que durant tota la seva existència en fou el propietari, director i mantenidor. En paraules de Manuel Cusachs, «El naixement de *La Costa de Llevant* va ser fonamentalment l'obra de tres persones de la comarca profundament unides pels seus ideals catòlics i catalanistes. La idea de la seva aparició va cristal·litzar, el desembre de l'any 1893, entre Marian Serra i Bonaventura Gombau de Sant Pol de Mar, els quals exposaren la seva intenció de crear un periòdic catalanista escrit íntegrament en llengua catalana, al blanenc Josep Cortils i Vieta.» La idea de fundar el periòdic va sorgir com a conseqüència de les assemblees catalanistes i a fi de difondre arreu el missatge catalanista; en paraules del propi periòdic: «Haviem anat a Manresa y a Reus. Las Bases del programa catalanista eran ja ben públicas, faltava pregonarlas folsa pera que tothom ne tingués esment (...) una de les tardes del Desembre de 1893, tot anant a passeig rieral amunt de la Murtra, entre Canet i Sant Pol, los dos amichs en Gombau y en Serra, convingueren que'l primer deixés la direcció del petit periòdich mensual "El Santpolench", primer porta-estandart de nostra causa en la Costa, y'ls dos plegats esmersessin sas activitats en nou periòdich comarcal, que's batejá amb lo nom de la comarca, LA COSTA DE LLEVANT. Consultat lo pensament amb el inoblidable Cortils y Vieta, de Blanes, trobá en l'excelent patrici la bona acullida que s'esperava, y'ls tres catalanistas anomenats, tots sols, comensaren la redacció d'aquest periòdich...»¹⁰

No serà fins al 1897 quan començaran els treballs que portaran a la fundació de l'Associació Catalanista de la Costa de Llevant, que es farà efectiva el 2 de gener de l'any següent.¹¹ La primera junta la compondran el seu impulsor i president en Marià Serra; en Bonaventura Gombau, de Sant Pol de Mar, i en Pere Julià, de Vilassar, com a vocals; en Joaquim Fabra, de Pineda, com a

tresorer i en Josep Comas, de Sant Vicenç de Montalt, com a secretari.¹² Un cop constituïda, la nova associació va prendre l'acord de sol·licitar la seva admissió en la Unió Catalanista, la qual cosa succeí el 12 de juny de 1898. I, segons informava *La Veu*,¹³ una de les primeres actuacions de l'Associació fou obrir una subscripció a favor dels damnificats per les rierades que havien afectat la comarca a principis d'aquell 1898. L'activíssim Marià Serra s'adherí al Missatge al Rei dels Hel·lens del 1897. La seva activitat fou destacada, ja que en l'Assemblea de Manresa presentà una redacció alternativa a la base tretzena encaminada a la racionalització de l'allistament a l'exèrcit i a incrementar les atribucions del poder regional davant el poder central. Amb tot, retirà la proposta davant el prec que li féu la presidència de la Sessió. A l'Assemblea d'Olot fou membre de la mesa presidencial.

En esclatar la crisi de la Unió, els catalanistes de Canet es dividiren, i després de diverses reunions s'aprovà la proposta d'adherir-se a la junta de la Unió.¹⁴ En l'Assemblea Catalanista de Terrassa, la delegació de Canet serà de cinc representants i quatre en la de Barcelona, entre ells en Marià Serra que, malgrat haver-se decantat pel sector dels de la Lliga Regionalista, seguia participant en la Unió. El 1905 l'Associació encara formava part de la Unió Catalanista, el mateix any que Serra participava en la creació del Cau Catalanista. El 1906 Serra donà suport a la Solidaritat Catalana i s'afilià al Foment Catalanista de Canet, essent-ne el president el 1907.

El portaveu de l'Associació seria, lògicament, *La Costa de Llevant*.

Dosrius

La primera notícia que tenim és del 1886, quan vuit dosriuencs s'adheriren al Missatge a Irlanda. La següent no serà fins al 1901, amb l'assistència d'un propietari de Dosrius com a delegat a l'Assemblea de Terrassa, que probablement seria el mateix que assistiria a la de Barcelona el 1904.

Hortsavinyà

L'única notícia que tenim referent a aquest municipi –avui agregat al de Tordera– és la signatura del Missatge a la Reina Regent, el 1888, d'un propietari d'Hortsavinyà.

Malgrat de Mar

En aquesta població hi hagué una delegació del Centre Català de Barcelona que, el 1886, organitzà el primer certamen literari de Malgrat a través del Casino Malgratenc. El certamen va reunir figures destacades del moviment renaixentista; així, el president del jurat fou Frederic Soler, i els vocals foren Àngel Guimerà, Narcís Oller, Josep Franquesa i Gomis, Jacint Muntanyola i Francesc Casas, i Domingo Pons i Munné com a secretari. El 1887, amb l'escissió que donà pas a la creació de la Lliga de Catalunya, el Centre Català de Malgrat va romandre fidel a

Almirall: «De las demás sucursals, algunas com la de Sant Sadurní de Noya (la més important de totes), la de Portbou, la de Sant Martí de Provencals, la de Malgrat, y la en vias de constitució de Igualada, van posar-se resoltament al costat del CENTRE.»¹⁵ De fet, aquest alineament amb els del Centre Català barceloní es posà expressament de relleu el desembre d'aquell any en convocar-se el segon certamen, que fou presidit pel mateix Valentí Almirall i que comptà en el jurat amb Josep Maria de Lasarte, Conrad Roure, Joaquim Riera i Bertran, Domingo Pons, Jaume Garriga i Joan Esquerra, que actuà de secretari, i que eren de Malgrat. El president del Centre fou Martí Casas (1845-1922), que l'any següent signava el Missatge a la Reina Regent i que esdevindria alcalde entre 1887 i 1889. L'entitat va tenir moltes dificultats i hagué de dissoldre's molt aviat.

En l'Assemblea de Manresa hi hagué un delegat, en Martí Casas, que presentà esmenes al projecte de les Bases el 1891. Repetí en les de Reus, Balaguer i Olot. El 1899 es fundà l'Agrupació Catalanista, en la directiva de la qual figurava Martí Casas, i que tingué el mateix final que el Centre Català. L'Agrupació va donar suport a la candidatura dels quatre presidents i seguí la Lliga Regionalista. En l'Assemblea de Terrassa la delegació fou de dos malgratencs. El gener de 1902 es constituí l'agrupació «L'Oratge» que fou admesa en la Unió Catalanista. En l'Assemblea de Barcelona la representació fou d'un sol delegat.

Masnou

La primera notícia referent a Masnou, la trobem en la figura d'Antoni Sunyol i Pla (1859-1918), un pilot i comerciant que es distingí pel seu activisme en el camp del catalanisme. Va col·laborar en publicacions com *La Renaixensa*, *La Costa de Llevant* o *El Poble Català*, i el 1880 s'havia adherit al Primer Congrés Catalanista. Fou el principal promotor del catalanisme al Masnou, presidint el Centre Català de Masnou fundat el 1887 com a sucursal del de Barcelona.¹⁶

El Missatge a Irlanda de 1886 comptà amb l'adhesió de vint-i-tres vilatans. A finals de setembre de 1887 el Centre Català del Masnou s'arreglerà amb la Lliga i Sunyol n'ocupà la presidència. El Centre s'adherí al Missatge a la Reina, que fou signat per vint-i-cinc persones, entre elles Sunyol. Sembla ser que es dissolgué poc després. Antoni Sunyol tingué un paper destacat en el Foment Catalanista el 1891, i fou president de l'Associació de Propaganda Catalanista l'any següent.

Esdevingué un dels líders de la Unió Catalanista, a la qual es vinculà de ben aviat. Presidí la Junta Permanent el 1897 i fou delegat pel Masnou a l'Assemblea de Manresa, on intervingué destacadament. Centrà la seva activitat a Barcelona, en traslladar-s'hi a viure. Fou delegat en les assemblees de Reus, Balaguer, Olot, Girona, que presidí, Terrassa i Barcelona. Fou membre de les comissions ponents d'algunes de les assemblees i el 1897 signà el missatge al Rei dels Hel·lens. Donà suport a la candidatura de Permanyer a les eleccions de 1898, i davant la crisi de la Unió s'hi mantingué fidel, malgrat recolzar els partidaris de la intervenció electoral, intentant establir un pont entre les dues tendències.

En conjunt, hi hagué un delegat per Masnou a l'Assemblea de Manresa, dos en la de Reus, un en la d'Olot i quatre en les de Terrassa i Barcelona.

Mataró

Durant la segona meitat del segle XIX, a Mataró, el catalanisme tenia un únic i emblemàtic nom: Terenci Thos i Codina. Al llarg d'aquests anys s'encarregà de difondre, com a portaveu solitari, les principals línies del catalanisme cultural de la Renaixença i, a darreries de 1888, impulsà la fundació de l'Associació Artística Arqueològica Mataronesa, la primera associació catalanista a Mataró.

Al seu entorn s'agrupà la intel·lectualitat conservadora i catòlica que, en aquells moments, podia presentar el catalanisme mataroní: el jove i més jove Josep Puig i Cadafalch, Josep M. Pellicer, Emili Cabanyes, Josep Vinardell, Gaspar Collet, Antoni Ferrer i Arman, Gabriel Cardona o Antoni Viada. El seu principal objectiu era la defensa i difusió de la llengua i la cultura catalana, i per això mateix el seu gran activisme s'encaminà cap a la campanya de restauració del monestir de Ripoll, que culminaria el 1893 amb la inauguració de la basílica restaurada.

Cal esmentar també un altre personatge mataroní, en Ramon Arabia i Solanas (1850-1902), president (1879-1880) de l'Associació d'Excursions Catalana a Barcelona i que el 1880 participava en el primer Congrés Catalanista impulsat per Valentí Almirall. La seva participació fou destacada, ja que assumí una de les vicepresidències.¹⁷ S'implicà en la restauració de Ripoll i participà en els Jocs Florals de Barcelona, com a mantenidor, el 1886.

El Missatge a Irlanda, impulsat per *L'Arch de Sant Martí* el 1886, fou signat per setanta-set mataronins,¹⁸ generalment procedents d'uns sectors mitjans i progressistes. En canvi, el Missatge a la Reina Regent només el signà Terenci Thos i Codina.

A les Assemblees Catalanistes sempre hi va haver representació mataronina. A la de Manresa (1892), Terenci Thos, Puig i Cadafalch i Claudi Planas, un barceloní vinculat de temps a Mataró. A la de Reus (1893) la representació fou també de tres persones, Puig, Planas i, per primer cop, una tercera que ja no era de professió liberal, sinó que era un comerciant, del qual desconeixem el nom. A la de Balaguer (1894) només sabem de la participació de Claudi Planas i Puig i Cadafalch. A la d'Olot (1895) repetí segur Puig i probablement Claudi Planas. Terenci Thos, que havia estat nomenat delegat, no va poder assistir-hi per motius de salut. A la de Girona (1897) sabem de la participació d'en Puig i Cadafalch, que aquell mateix any fou dels signants del Missatge al Rei dels Hel·lens. A la de Terrassa (1901), la representació mataronina doblà els seus delegats, n'hi anaren sis, amb la també novetat que entre els nous delegats n'hi havia tres vinculats al comerç i un industrial, a banda dels habituals professionals liberals. I a la de Barcelona (1904) els mataronins tornaren a augmentar la participació, ara amb vuit delegats: dos industrials, dos professionals liberals, dos comerciants i, per primer cop, un obrer.

El Centre Catalanista de Mataró no es fundà fins al maig de 1899, quan es constituí amb una junta formada per Josep Vinardell, com a president; Víctor Volart, vicepresident; Tomàs Colomer, tresorer; Bonaventura Sivilla, comptador; Agustí Mallol, secretari; Josep Lloig, secretari adjunt i Agustí F. Font, bibliotecari.¹⁹ El Centre, ben aviat organitzà conferències de propaganda, la primera va anar a càrrec de Francesc Cambó que, segons la premsa, explicà «la diferència que hi ha entre Nació i Estat, demostrant las condicions que té Catalunya pera ser una veritable nacionalitat i detallant las raons que té nostra terra per aspirar a la seva llibertat».²⁰ El Centre s'adherí a la Unió Catalanista. La seva vida fou curta i va patir les dissensions produïdes en el si de la Unió. La substituïren l'Associació Nacionalista de Mataró i l'Associació Democràtica Nacionalista L'Avenir, ambdues adherides a la Unió Catalanista.

Josep Puig i Cadafalch fou dels qui trencà amb la Unió Catalanista l'any 1901 i dels fundadors de la Lliga Regionalista. A Mataró, la Lliga Regionalista es fundà a les darreries de 1901, amb una Junta que es constituí el gener de 1902,²¹ formada per Joan de Palau i Simon com a president; Maria Andreu i Cabanellas, vicepresident; Lluís Viladevall i Malgà, Miquel Vilà i Bachs i Josep Muray i Mata com a vocals; el tresorer fou Salvador Cuadrada i Bernadet i el secretari Josep Manén i Mayol.

El mateix dia que es fundava la Lliga, el Centre Catalanista de Mataró organitzava una vetllada literario-musical, que segons la premsa fou reeixida, en la qual Josep Mallofré pronuncià un discurs on «va fer alussió a lo que sembla divisió en la Causa Catalanista y va dir que'l catalanisme no está dividit; superficialment ho sembla per la diferencia de procediments dels dos nucleos; més, en el fondo los uneix un mateix programa: «Las Bases de Manresa» regonegadas y aceptadas per tots los catalanistas.» En aquell moment, el president era Josep Lloig; Josep Solà i Sanfeliu era el president adjunt, i Joan de la Creu Cuadrada el secretari. La comissió de propaganda era presidida per Josep Manén i Mayol que, com ja hem vist, aquell mateix dia era nomenat secretari de la Lliga. Altres persones vinculades al Centre eren Joan Mora i Castellà, Josep Viza, Joan Badia, Joaquim Molist o Josep Colomer.

Quant a la premsa portaveu dels catalanistes, la primera iniciativa, a banda de la implicació mataronina en *La Costa de Llevant*, fou la que es promogué des del *Diario de Mataró y la Comarca* el 1895, que incorporava un suplement setmanal titulat *Fulla Catalanista*. La iniciativa sorgí del seu director en Lluís Viladevall i Malgà –que després el trobarem en els inicis de la Lliga–, que proposà Terenci Thos i Codina de fer aquest suplement i li oferí que el dirigís. Una iniciativa curiosa, que ens la dóna Francesc Costa,²² fou la que tiraren endavant un grup d'escolars que el 1902 treien el número zero del setmanari *La senyera catalana*. La publicació només va subsistir fins al número 1, que sortí el 27 d'octubre d'aquell any. Com recull Costa, els seus autors es definien com «son jovent enamorat de nostra terra, de sa història y de sa parla (...) Volem el lliure ús de nostre idioma en las aulas, en los exàmens y en els llibres de text.»

Un altre intent més reeixit, però tampoc massa exitós, fou el setmanari *Solixent*, que aparegué el gener de 1903 i desaparegué el 6 de juny del mateix any, amb el seu darrer número. El periòdic era el portaveu no declarat de la Lliga Regionalista, i entre els seus col·laboradors trobem Cels Gomis, Claudi Comabella o Claudi Omar.

Òrrius

Només tenim notícia de l'assistència d'un delegat a l'Assemblea Catalanista de Terrassa el 1901. Es tractava d'una persona adscrita al sector del comerç.

Pineda

La primera notícia sobre el catalanisme a Pineda la tenim en l'assistència d'un pinetenc, del qual no coneixem el nom, al primer Congrés Catalanista el 1880. Que sapiguem, fou l'únic representant de la comarca. A principis de 1899 s'intentà fundar una agrupació, però sembla ser que l'intent no va reeixir.²³ Amb tot, a l'Assemblea de Terrassa hi hagué un delegat per Pineda.

Premià de Dalt

La primera notícia sobre el catalanisme a Premià de Dalt la tenim en el Missatge a Irlanda, que comptà amb quaranta-vuit adhesions de Premià; en canvi, el Missatge a la Reina Regent només fou signat per un propietari. Com en el cas de Pineda, hi hagué un intent de fundar una agrupació catalanista el 1899, però no va fructificar. Amb tot, en l'Assemblea de Terrassa hi hagué un delegat per Premià de Dalt.

Premià de Mar

La primera manifestació del catalanisme a Premià de Mar la tenim en el Missatge a la Reina Regent, que fou signat per onze premianencs: dos propietaris, quatre industrials, i cinc que no definiren la seva adscripció professional.

L'Associació Catalanista de Premià de Mar fou admesa en la Unió el 15 de març de 1902, i en l'Assemblea de Barcelona hi hagué una delegació de quatre premianencs. El 1905 encara constava com a adherida.

Sant Andreu de Llavaneres

L'única notícia que tenim és l'assistència d'un delegat de la població en l'Assemblea de Terrassa.

Sant Cebrià de Vallalta

L'única notícia que tenim és que un propietari de Sant Cebrià va signar el Missatge a la Reina Regent el 1888.

Sant Pol de Mar

Sant Pol, com Canet, és una de les poblacions més emblemàtiques. Un dels personatges destacats en el moviment catalanista fou Josep Tobella i Argila, que fou alcalde entre 1880 i 1890. Però el primer fet destacat dels catalanistes de Sant Pol fou el Missatge a Irlanda, que comptà amb dues adhesions. Probablement, degut als contactes dels catalanistes de Sant Pol amb Francesc Xavier Tobella i Argila (1847-1910), germà del qui fou l'alcalde i resident a Barcelona, el 1888 es fundà el Centre Català de Sant Pol. Francesc Xavier formava part del nucli dirigent del Centre Català de Barcelona. El Centre de Sant Pol es fundà el 1888, però l'aglutinament dels catalanistes i els esforços per a la seva organització havien començat dos anys abans, sota l'impuls i influència de Bonaventura Gombau i Leonart (1855-1919), que esdevingué una de les peces clau del moviment catalanista al Maresme. El Centre tingué una junta formada per Bonaventura Gombau com a president, fins al 1890; Víctor Mas, vicepresident; Marià Roca, tresorer; Leandre Rovira, secretari; Josep Roca, secretari comptador; i Quirze Fugasset i Josep Castell com a vocals.²⁴ El Centre s'expandí ràpidament, i aquell mateix any signaven el Missatge a la Reina Regent l'extraordinària xifra de cinquanta-dues persones, el nombre més alt de la comarca. El Centre exercí una destacada influència en la població entre 1890 i 1894. Arribà a tenir una coral, i el 1892 hagué d'ampliar el local social per donar cabuda als gairebé cent quaranta socis.²⁵ En el Centre s'organitzaren classes nocturnes gratuïtes i es feren cursos d'història de Catalunya i de catalanisme.²⁶ El llibre de text sobre el qual es recolzaven els cursos era el *Compendi de Doctrina Catalanista*, d'Enric Prat de la Riba i Pere Muntanyola. En canvi, en l'Assemblea Catalanista de Manresa només hi hagué un delegat, en Bonaventura Gombau. En la de Reus, Bonaventura Gombau fou vocal de la Junta Permanent. Tornà a ser nomenat delegat en la de Balaguer. En la d'Olot els representants foren dos. Gombau repetí en la de Girona i en la de Terrassa.

El seu portaveu fou el setmanari *El Santpolench*, que es publicà entre 1890 i 1894, dirigit per Gombau. De fet, la seva desaparició cal vincular-la a l'aparició de *La Costa de Llevant* i la dedicació de Gombau al mateix.

A partir de 1895 l'activitat del Centre Català de Sant Pol anà a menys, fins que el 20 d'agost de 1899 fou expulsat de la Unió Catalanista. Bonaventura Gombau, la seva ànima, escriví una nota en *La Renaixença* excusant-se, tot assegurant que ja feia anys que se n'havia desvinculat,²⁷ i, de fet, aquell any fundava l'Agrupació Catalanista Santpolenca, que s'adherí a l'associació comarcal La Costa de Llevant, que ell havia contribuït a fundar el 1898. En l'Assemblea de Terrassa (1901) hi hagué tres delegats, igual que en la de Barcelona del 1904.

Sant Vicenç de Montalt

L'única notícia que tenim és l'assistència d'un delegat en l'Assemblea de Terrassa.

Teià

La primera notícia que tenim és una única signatura del Missatge a la Reina Regent. A darreries de 1888 es constituí una agrupació catalanista de vida curta.²⁸ Deu anys després, els catalanistes provaren altre cop d'organitzar una associació,²⁹ però no sembla que reeixís.

Tiana

La primera notícia que tenim és l'assistència de dos delegats a l'Assemblea de Terrassa. Es tractava de dos propietaris, un dels quals repetí en la de Barcelona el 1904.

Tordera

La primera manifestació del catalanisme a Tordera la tenim en el Missatge a la Reina Regent, que fou signat per un industrial. En l'Assemblea de Terrassa (1901) hi hagué un únic delegat.

Vilassar de Mar

Aquest és un dels casos més rellevants de la comarca, junt a Canet o Sant Pol. Els catalanistes es donaren a conèixer el 1887 amb l'organització del primer certamen literari de Vilassar. La crisi del Centre Català de Valentí Almirall s'esdevingué entre el juny, desencadenant-se amb l'elecció d'aquest com a president i, l'octubre de 1887, materialitzant-se la ruptura amb l'elecció, el dia 5, de la junta directiva de la Lliga de Catalunya, presidida per Pau Sans i Guitart. Així doncs, el certamen de Vilassar, que havia estat convocat el 22 de maig, es celebrà en plena crisi del Centre i poc abans de l'escissió definitiva. El jurat estava format per Eduard Vidal i Valenciano, com a president, i Damàs Calvet, Àngel Guimerà, Frederic Soler i Valentí Almirall, com a vocals. A tenor d'aquests noms, queda clar que el certamen fou més seriós del que podrien semblar uns jocs florals de «comarques». Aquell dia d'agost s'aplegaren a Vilassar de Mar els personatges més rellevants del Centre Català, en plena crisi i reunint els dos sectors enfrontats.

En el jurat, d'una banda, tenim el grup dels més progressistes, però menys catalanistes, de Valentí Almirall, amb Frederic Soler i Eduard Vidal, i, de l'altra, el sector conservador, però més catalanista, que girava a l'entorn del periòdic *La Renaixença*, amb Àngel Guimerà i Damàs Calvet. Però, a més, entre els participants guardonats en el certamen també trobem membres destacats del Centre Català, alguns vinculats a *La Renaixença* i al Centre Escolar Catalanista, i que en la ruptura optaren per la Lliga de Catalunya. Així, trobem Jacint Torras i Reyató, que formà part de la primera junta directiva de la Lliga el 1887; Josep Franquesa i Gomis (1855-1930), de l'entorn de *La Renaixença*, Mestre en Gai Saber i dirigent de la Lliga després de l'escissió; el badaloní Antoni Bori i Fontestà (1862-1912), també vinculat al catalanisme conservador de *La Renaixença* i de *La Veu del Montserrat*, on va

col·laborar; l'escriptor nascut a Tiana, Francesc Ubach i Vinyeta (1843-1913), membre del nucli fundador de *La Renaixença* el 1871; Emili Coca i Collado (1848-1920), un col·laborador de *La Renaixença* des dels inicis; o un jove Josep Puig i Cadafalch (1867-1956), destacat dirigent del Centre Escolar Catalanista escindit. Altres, com Conrad Roure i Bofill (1841-1928), amic i col·laborador de Frederic Soler i d'Eduard Vidal i Valenciano, i que l'any següent presidí els «Jocs Florals del primer diumenge de maig» convocats a iniciativa d'Almirall, en oposició als Jocs oficials que havien estat ajornats, es decantaven més per l'opció d'Almirall.

També, entre el nucli organitzador del certamen trobem, lògicament, destacats catalanistes, com ara el notari Jaume Arús i Font (1840-1899), nascut a Canet de Mar però resident a Vilassar des del 1878, un notable activista que el 1892 participà en l'Assemblea de les Bases de Manresa i fundador, el 1897, de l'Agrupació Catalanista de Vilassar, i l'any següent de l'Agrupació Catalanista de la Costa de Llevant; o el qui fou secretari municipal de Vilassar, Pere Julià i Sust (1861-1939), un escriptor lletraferit que el 1888 fou dels qui signà el missatge a la Reina Regent, també delegat en l'Assemblea de les Bases de Manresa i que més tard milità en l'Agrupació Catalanista de la Costa de Llevant.

El 1888 el Missatge a la Reina Regent fou signat per Jaume Arús, Pere Julià Sust i una tercera persona. A l'Assemblea de Manresa hi assistí un sol delegat, Jaume Arús; en la de Reus, n'hi hagué dos; Jaume Arús assistí també a la d'Olot, a la de Balaguer el 1894 i a la de Girona. El 25 de desembre de 1897 es constituí l'Agrupació Catalanista de Vilassar, amb una junta presidida per Joan Cisa i Permanyer com a president; Rafael Monjo i Segura, secretari; Emili Sust, tresorer; i Joan Suasi i Pere Julià, com a vocals.³⁰ Va tenir una expansió destacada. En l'Assemblea de Terrassa hi hagué quatre delegats, i aquell mateix any 1901 l'Agrupació Catalanista de Vilassar de Mar va intentar formar una candidatura a les municipals.³¹ En l'Assemblea de Barcelona (1904) hi hagué cinc delegats i l'any 1905 l'Agrupació encara formava part de la Unió.

Vilassar de Dalt

La primera notícia sobre el catalanisme a Vilassar de Dalt la tenim en el Missatge a Irlanda, que comptà amb una adhesió. El Missatge a la Reina Regent fou signat per un professional liberal. A l'Assemblea de Manresa hi hagué dos delegats, Pere Julià Sust i Cèsar Serra Marquès. A les de Reus, Balaguer i a Olot, només hi anà Cèsar Serra. Amb l'escissió de la Unió, Cèsar Serra seguí els de *La Veu de Catalunya*. A l'Assemblea de Terrassa no hi hagué cap delegat, però en la de Barcelona (1904) n'hi tornà a haver un altre.

CONCLUSIÓ

Com hem vist en les precedents pinzellades, les poblacions on s'aconseguí, poc o molt, d'articular un incipient moviment catalanista, foren Masnou, Vilassar

de Mar, Mataró, Arenys de Mar, Canet, Sant Pol i Malgrat. Aquestes poblacions coincideixen també en haver-s'hi creat algun tipus d'entitat, ateneu, agrupació, associació o un Centre Català, que estigueren al darrera d'activitats culturals i, sobretot, certàmens literaris, als quals s'aplegaren figures molt representatives del moviment renaixentista i catalanista.

Generalment, aquestes associacions nasqueren sota l'impuls dels prohoms de les poblacions respectives, i són els personatges que amb una activitat constant aconseguirien aglutinar els simpatitzants del moviment. Moltes d'aquestes persones i d'aquestes associacions estigueren al darrera de la creació d'un òrgan de premsa que els feia de portaveu i els ajudava extraordinàriament a la difusió regionalista. Són els casos de *El Santpolench*, *La Costa de Llevant*, *Fulla catalanista del Diario de Mataró*, *Sol-ixent* o *La Rierada*.

Els personatges de prestigi, majoritàriament eren de professió liberal, Marià Serra (Canet), Bonaventura Gombau (Sant Pol), Francesc de P. Calbetó i Josep M. Valeta (Arenys), Martí Casas (Malgrat), Josep Puig i Cadafalch (Mataró), Jaume Arús i Pere Julià i Sust (Vilassar de Mar) i Antoni Sunyol (Masnou), i pertanyien a una generació de regionalistes joves –nascuts en la dècada dels 60– que tingueren com a patriarca Terenci Thos i Codina (Mataró).

Prèviament i paral·lelament a la constitució d'associacions catalanistes, els regionalistes tindran l'ocasió de trobar-se en l'organització de certàmens literaris: Mataró, Arenys, Vilassar, Masnou, Malgrat o Canet. En ocasió d'aquestes vetllades, especialment el 1886 i el 1887, visitaran el Maresme les primeres figures del moviment renaixentista, destacant l'estada dels progressistes com Almirall, Frederic Soler, Eduard Vidal i Valenciano, Conrad Roure...

A banda de les assemblees catalanistes, que ens situen ja en un moment clar de tendència a la politització del moviment, els episodis mobilitzadors seran sens dubte la defensa del Dret el 1889 o la campanya de Ripoll, però també els diferents documents que s'anaren redactant en ocasions diverses: el Missatge a Irlanda, el Missatge a la Reina o el Missatge al Rei dels Hel·lens.

Quant a l'adscripció polític-social, si bé, com ja hem dit, el moviment el dominen els regionalistes conservadors catòlics, també hi ha presència dels federalistes d'Almirall i de sectors progressistes, que trobarem adherits al Missatge a Irlanda, on veurem obrers, botiguers, artesans...

Finalment, la relació entre els diferents nuclis locals i, especialment, els seus promotors, conduirà a la creació de l'Associació Catalanista de la Costa de Llevant, la primera entitat catalanista de caràcter comarcal.

Jaume Vellvehí i Altimira
Grup d'Història del Casal

A P È N D I X

1. Adhesions al Missatge a Irlanda (1886) Mataró			
Alsina, Marià	comerciant	Fontcuberta, Gaspar	comerciant
Arguila, Manel	obrer	Franquesa, Josep	hisendat
Batallé, Pau	teixidor	Gallifa, Joan	comerciant
Bertran, Josep	comerciant	Gomis i Puig, Joan	prevere
Boch i Serra, Pau	obrer	Graells, Emili	comerciant
Borràs i Déu, Feliu	dependent	Jordà, Anton	mestre
Carol i Soterias, Domingo	comerciant	M.M. i C.	propietari
Carreras, Jaume	comerciant	Martínez, Fèlix	comerciant
Casamiquela, Josep	comerciant	Martris, Joan	propietari
Clapés, J.	propietari	Massager, Josep	teixidor
Clos i Torrós, Pau	metge	Mestres, Hilari	comerciant
Clos, Joaquim	comerciant	Meta i Pérez, Domingo	peruquer
Codorniu, Salvador	comerciant	Millas i Mir, Jaume	propietari
Colom, Maurici	propietari	Mir i Ricart, Francesc	comerciant
Colomer, Francesc de P.	passant-notari	Mir i Ricart, Jaume	comerciant
Colomer, Manel	obrer	Molas, Joan	hisendat
Comas, Ignasi	obrer	Molist, Pere	prevere
Comas, Josep	obrer	Montes, Manel	comerciant
Constans, Anton	comerciant	Muntadas, Joan J.	ebenista
Corona i Rius, Pere	comerciant	Obiols, Josep	pianista
Curtils, Jeroni	propietari	Palau, Vicens	propietari
Dalmau, Josep	dorador	Pi i Sans, Joan	comerciant
Danyans, Joaquim	cafeter	Pons, Manel	obrer
Danyans, Miquel	comerciant	Ponsolat, Josep	dorador
Duran, Jaume	comerciant	Pontons, Àngel	obrer
Estebe Manel, Vicens	propietari	Portet, Domingo	comerciant
Farnés, Joan	obrer	Pubill, Fèlix	propietari
Fernandí, Ramon	propietari		
Total	77 adherits		

2. Junta de l'Associació Artística Arqueològica Mataronesa (1888) Mataró	
Terenci Thos i Codina	president
Gabriel Cardona	vicepresident
Josep Manent i Massó	secretari
Emili Cabanyes i Rabassa	tresorer
Gaspar Collet	vocal
Josep Puig i Cadafalch	vocal
Antoni Viada i Viladesau	vocal
Antoni Ferrer i Arman	vocal

3. Junta del Centre Català (1888) Sant Pol de Mar

Bonaventura Gombau	president
Víctor Mas	vicepresident
Marià Roca	tresorer
Leandre Rovira	secretari
Josep Roca	secretari comptador
Quirze Fugasset	vocal
Josep Castell	vocal

4. Aportacions a les obres de restauració del monestir de Ripoll Maresme (1888 i 1889)³²

Ajuntament d'Arenys de Munt	Arenys de Munt (1888)	30 pts
Ajuntament de Caldes d'Estrac	Caldes d'Estrac	40
Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt	Sant Vicenç de Montalt	25
Ajuntament de Calella	Calella	123
Ajuntament de Mataró	Mataró (1889)	250
A.B.P.	"	25
Andreu i Novell, J.	"	5
Arenas, Jaume	"	25
Bas i Mas, Simon	"	5
Boada, Salvador	"	5
Bofarull, Joan de	"	50
Borras Bofarull, Melcior	"	20
Boter de Torras, Casimiro	"	10
Boter, Clorindo	"	15
Bruquetes, Maurici (rector)	"	30
Cabanellas, Dolores	"	10
Cabanyes, Joaquim	"	15
Camín, Melcior	"	10
Carrau i Ferrés, Joan	"	10
Castellar, Bonaventura (prevere, 2a donació que fa)	"	100
Clavell, Narcís	"	20
Cuadrada, Josep	"	10
Duran Bonell, Concepció	"	15
Duran Bonell, J.	"	15
Esquerra, Salvador	"	15
Ferrés, Frederic	"	2,50
Fontrodonà, Jaume	"	25
Fontrodonà, Joaquim	"	15
Fornaguera, Teresa	"	10
Gallifa, Pelegrí	"	15
García, Ruperto	"	5
Gelpí i Filvà, Jacinta	"	5
Gibernau, Júlia	"	5

Gibert, C.	Mataró (1889)	10
Goday, Josep	“	6
Gualba, Eduardo	“	20
Horta, Felicià (2a donació que fa)	“	10
J. Ribas i Mustarós, August	“	5
Marfà, Anton	“	20
Marfà, C.	“	10
Marfà, G.	“	25
Matas, Miquel	“	10
Mayol, Ignasi	“	5
Palau i Català, Josep de	“	40
Palau i Simon, Joan de	“	10
Palau, Joaquim de	“	100
Pérez de Carrau, Rosa	“	5
Pineda, Joaquim	“	10
Pou i Amat, Miquel	“	5
Ravell, Lluís	“	10
Roig i Ferrés, Maria	“	7
Roig i Ferrés, Mercè	“	5
Rovira, Josep (prevere)	“	5
Sala, Francisco	“	25
Sellarés, Francesc (rector Escola Pia)	“	50
Soler, Carme, vídua de Llobet	“	40
Teresa Arnau	“	5
Vilà i Costa, Josep	“	5
Vilà, Pere	“	5
Ventura, Francesc A. (rector parròquia)	Sant Vicenç de Montalt	25
Arús, Jaume (notari)	Vilassar de Mar	10
Forcada, Manuel (prevere vicari)	Vilassar de Mar	5,5
Garriga, Ramon (prevere)	Vilassar de Mar	10

5. Delegats a l'Assemblea de Manresa (1892)

Arenys de Mar	Francesc de Paula Calbetó i Roget (metge)
Arenys de Munt	Josep M. Valeta i Castelló (farmacèutic i propietari)
Calella	Albert Giol i Galceran (hisendat)
Canet de Mar	Marià Serra i Font (metge)
Malgrat de Mar	Martí Casas i Rabiol (sastre)
Masnou	Antoni Sunyol (pilot i comerciant)
Mataró	Claudi Planas i Font (advocat), Josep Puig i Cadafalch (arquitecte) i Terenci Thos i Codina (advocat)
Sant Pol de Mar	Bonaventura Gombau i Lleonart (farmacèutic)
Vilassar de Mar	Jaume Arús i Font (notari)
Vilassar de Dalt	Pere Julià i Sust (propietari) i César Serra i Marquès (comerciant)
Total	13 delegats

6. Junta de l'Agrupació Catalanista (1897) Vilassar de Mar	
Joan Cisa i Permanyer Rafael Monjo i Segura Emili Sust Joan Suasi Pere Julià	president secretari tresorer vocal vocal

7. Junta de l'Associació Catalanista La Costa de Llevant (1898) Canet de Mar	
Marià Serra (Canet) Joaquim Fabra (Pineda) Josep Comas (Sant Vicenç de Montalt) Bonaventura Gombau (Sant Pol de Mar) Pere Julià (Vilassar de Mar)	president tresorer secretari vocal vocal

8. Junta del Centre Catalanista (1899) Mataró	
Josep Vinardell Víctor Volart Tomàs Colomer Bonaventura Sivilla Agustí Mallol Josep Lloig Agustí F. Font Terenci Thos i Codina	president vicepresident tresorer comptador secretari secretari adjunt bibliotecari soci d'Honor

9. Junta de la Lliga Regionalista (1902) Mataró	
Joan de Palau i Simon Marià Andreu i Cabanellas Salvador Cuadrada i Bernadet Josep Manén i Mayol Lluís Viladevall i Malgà Miquel Vilà i Bachs Josep Muray i Mata	president vicepresident tresorer secretari vocal vocal vocal

10. Junta del Centre Catalanista (1902) Mataró	
Josep Lloig Josep Solà i Sanfeliu Joan de la Creu Cuadrada Josep Manén y Mayol	president president adjunt secretari propaganda

NOTES

- 1.- Els Jocs Florals foren l'eclosió d'uns ideals i unes ambicions que estaven en l'ambient de ja feia temps, i fou possible perquè existia, en la majoria de la gent, una continuïtat entre la identitat catalana anterior i la d'aquell moment. L'inici del moviment s'ha fixat el 1833 amb la publicació de *La Pàtria*, de Bonaventura Carles Aribau, en les pàgines d'*El Vapor*, però el veritable esclat del moviment, entès com un fenomen més ampli que el de l'erudició, serà amb la restauració dels Jocs.
- 2.- Als anys 80, només un reduït nombre de funcionaris forasters, la noblesa i l'alta burgesia urbana, alguns membres eclesiàstics, alguns sectors d'intel·lectuals, professionals i burgesos, i alguns sectors de l'obrerisme, tenien com a llengua de prestigi el castellà. La immensa majoria, però, tenia com a llengua habitual el català.
- 3.- Vegeu VELLVEHI (en premsa).
- 4.- Vegeu TOMÀS 1977 i AULÈSTIA 1871. Per a Aulèstia el catalanisme, que llavors encara no era pròpiament polític, s'havia de recolzar en les iniciatives que portessin a terme «les associacions particulars que posseïen fins nostras poblacions més secundàries, (...) dels Ateneus y Acadèmias.»
- 5.- Les dades que utilitzo són les aportades per Jordi Llorens (Llorens 1992), excepte les referents al Missatge a Irlanda, que són pròpies. Les del Missatge a la Reina, les de l'Assemblea de Manresa i les d'Olot, les he contrastades amb les de Llorens, fent-hi alguna nova aportació. Les adhesions al Missatge a Irlanda les publicà *L'Arch de Sant Martí* entre el 4 d'abril i el 24 de desembre de 1886.
- 6.- Cada una d'aquestes manifestacions cal contextualitzar-la, ja que, evidentment, no és el mateix el Missatge a Irlanda, on trobarem sectors més progressistes, que el Missatge a la Reina, impulsat pels més conservadors, o que les adhesions a la campanya de Ripoll, on es barrejaren els sentiments regionalistes, els conservadors, els culturals i els exclusivament catòlics.
- 7.- BOU-SERRA 1997.
- 8.- *La Renaixensa*, 27 de gener de 1893.
- 9.- Per a una biografia completa, vegeu CUSACHS 1996.
- 10.- *La Costa de Llevant*, 11 de gener 1903.
- 11.- *La Veu de Catalunya*, 24 d'octubre 1897 i també *La Renaixensa*, 28 d'octubre 1897.
- 12.- *La Veu de Catalunya*, 1 de gener 1898 i també *La Renaixensa*, 4 i 5 de gener 1898.
- 13.- *La Veu de Catalunya*, 30 de gener, 10 de juliol i 7 d'agost 1898.
- 14.- *La Renaixensa*, 1 i 13 de gener 1900.
- 15.- *La Veu del Centre Català*, 15 d'octubre 1887. En canvi, Jordi Llorens assegura que el Centre Malgratenc va alinear-se amb la Lliga (Llorens 1991).
- 16.- *Lo catalanista*, 4 de setembre 1887.

- 17.- La mesa era formada per Valentí Almirall, com a president; Frederic Soler i Ramon Arabia, com a vicepresidents, i Joan Maluquer, Rosend Arús, Emili Vilanova i Narcís Campany, com a secretaris.
- 18.- És la xifra més alta d'adherits que hi ha a la comarca, i només s'hi acosta la de Premià de Dalt.
- 19.- *La Veu de Catalunya*, 5 de maig 1899 i *La Renaixença*, 10 de maig de 1899.
- 20.- *La Renaixença*, 5 de juny 1899.
- 21.- *La Costa de Llevant*, 19 de gener 1902.
- 22.- COSTA 1982.
- 23.- *La Renaixença*, 5 de març 1899.
- 24.- *Lo catalanista*, 20 de maig 1888.
- 25.- Concretament 138 associats, un nombre extraordinari en comparació amb bona part de les associacions catalanistes. *La Renaixença*, 4 de gener 1892.
- 26.- *La Veu de Catalunya*, 18 de novembre 1894 i *Lo catalanista*, 25 de novembre de 1894.
- 27.- *La Renaixença*, 24 d'agost 1899.
- 28.- *Lo catalanista*, 18 de novembre 1888.
- 29.- *La Veu de Catalunya* del 27 de febrer i del 29 de maig 1898, i també *La Renaixença* del 27 de maig 1898.
- 30.- *La Renaixença*, 2 de gener 1898.
- 31.- *Juventut*, 31 d'octubre 1901.
- 32.- Aquestes dades les publicà *La Veu del Montserrat* del 26 de maig de 1888 i de l'1 de juny de 1889. No és un llistat complet de tota la participació maresmenca, però sí que és indicatiu.

BIBLIOGRAFIA

- AULÈSTIA I PIJOAN, A. «L'ensenyansa de la llengua y literatura catalana», *Renaixensa* 1 (agost 1871).
- BOU, Joan; SERRA, Elena. *El darrer cavaller de Jalpi*, Ajuntament de Tordera (Tordera 1997).
- CARRERES PERA, Joan. «Personatges de Sant Pol: Francesc Xavier Tobella i Argila», *El Rellotge* (Sant Pol de Mar 1979).
- CASASSAS, Jordi. *Intel·lectuals, professionals i polítics a la Catalunya contemporània (1890-1929)*, Els llibres de la frontera (Sant Cugat del Vallès 1989).

Catalanisme: Història, política i cultura (Barcelona 1986).

COSTA i OLLER, Francesc. *La premsa a Mataró 1820-1980*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1982).

CUSACHS i CORREDOR, Manuel. *La Costa de Llevant 1894-1922. Setmanari comarcal catalanista de Canet de Mar*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1996).

GRAUPERA i GRAUPERA, Joaquim. *Josep Puig i Cadafalch i l'Associació Artística Arqueològica Mataronesa*, Grup d'Història del Casal (Mataró 2001).

FERNÁNDEZ MONTALBÁN, José A. «Les Bases de Manresa a Malgrat», *Ateneu* núm. 3 (Malgrat 1992).

FONTANA, J. i d'altres, *Catalunya i Espanya al segle XIX*, Columna (Barcelona 1987).

LLORENS i VILA, Jordi. *Catalanisme i moviments nacionalistes contemporanis (1885-1901). Missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia* (Barcelona 1988).

LLORENS i VILA, Jordi. *La Unió catalanista (1891-1904)*, Rafael Dalmau editor (Barcelona 1991).

LLORENS i VILA, Jordi. *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Barcelona 1992).

LLORENS i VILA, Jordi. *La Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista. Dues associacions del primer catalanisme polític*, Rafael Dalmau editor (Barcelona 1996).

Mataronins en la restauració de Ripoll. 1893-1993 centenari de la consagració de la basílica, Grup d'Història del Casal (Mataró 1993).

MURAY, Joan. «Antoni Sunyol i Pla», *Gent del Masnou*, núms. 69, 71 i 72 (El Masnou 1992-1993).

OLLÉ ROMEU, Josep M. (Dir.). *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*, Rafael Dalmau editor (Barcelona 1995).

PALOMER, Josep. «Un record del santpolenc F. X. Tobella», *Ideal* (Sant Pol de Mar, gener 1951).

POMÉS, Jordi. «Orígens del catalanisme en un entorn rural: l'exemple de Sant Pol de Mar (El Maresme) (1888-1913)», *Actes del Congrés Catalunya i la Restauració*, Centre d'Estudis del Bages (Manresa 1992).

ROVIRA, Josep. «Semblança biogràfica», *Pedracastell* (Canet, maig 1947).

ROVIRA, Josep. «El Dr. Marià Serra i Font i el Pedracastell», *La Plaça de la Llenya*, núm. 31 (Canet, maig 1982).

SAULEDA, Narcís. «Bonaventura Gombau i Lleonar», *El Rellotge* núm. 20 (Sant Pol de Mar, gener 1980).

SOLDEVILA i BALART, Llorenç (1886), *Primer certamen literari de Malgrat 1886*, Ajuntament de Malgrat de Mar (Malgrat de Mar 1998).

- TERMES, Josep. *Història del catalanisme fins 1923*, Editorial Pòrtic - Enciclopèdia Catalana (Barcelona 2000).
- TOMÀS, Margalida. *La Jove Catalunya. Antologia*, Diputació de Barcelona - La Magrana (Barcelona 1992).
- VELLVEHÍ i ALTIMIRA, Jaume. «Aproximació al perfil de l'obra de Terenci Thos i Codina», *XV Sessió d'Estudis Mataronins. Comunicacions presentades*. Museu Arxiu de Santa Maria - Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1999 a), pp. 43-54.
- VELLVEHÍ i ALTIMIRA, Jaume. «Primer certamen de Malgrat», *Felibrejada. Butlletí del Grup d'Història del Casal*, any VI, núm. 48 (setembre-octubre 1999), Grup d'Història del Casal (Mataró 1999 b), p. 27.
- VELLVEHÍ i ALTIMIRA, Jaume. «El primer certamen literari de Vilassar de Mar (1887)», *XVII Sessió d'Estudis Mataronins. Comunicacions presentades*. Museu Arxiu de Santa Maria - Patronat Municipal de Cultura (Mataró 2001 a), pp. 69-77.
- VELLVEHÍ i ALTIMIRA, Jaume. *Josep Puig i Cadafalch i els Jocs Florals*, Grup d'Història del Casal (Mataró 2001 b).
- VELLVEHÍ i ALTIMIRA, Jaume. *Terenci Thos i Codina (1841-1903). Un home de la Renaixença*, Premi Iluro 2002. Caixa Laietana. Mataró (en premsa).